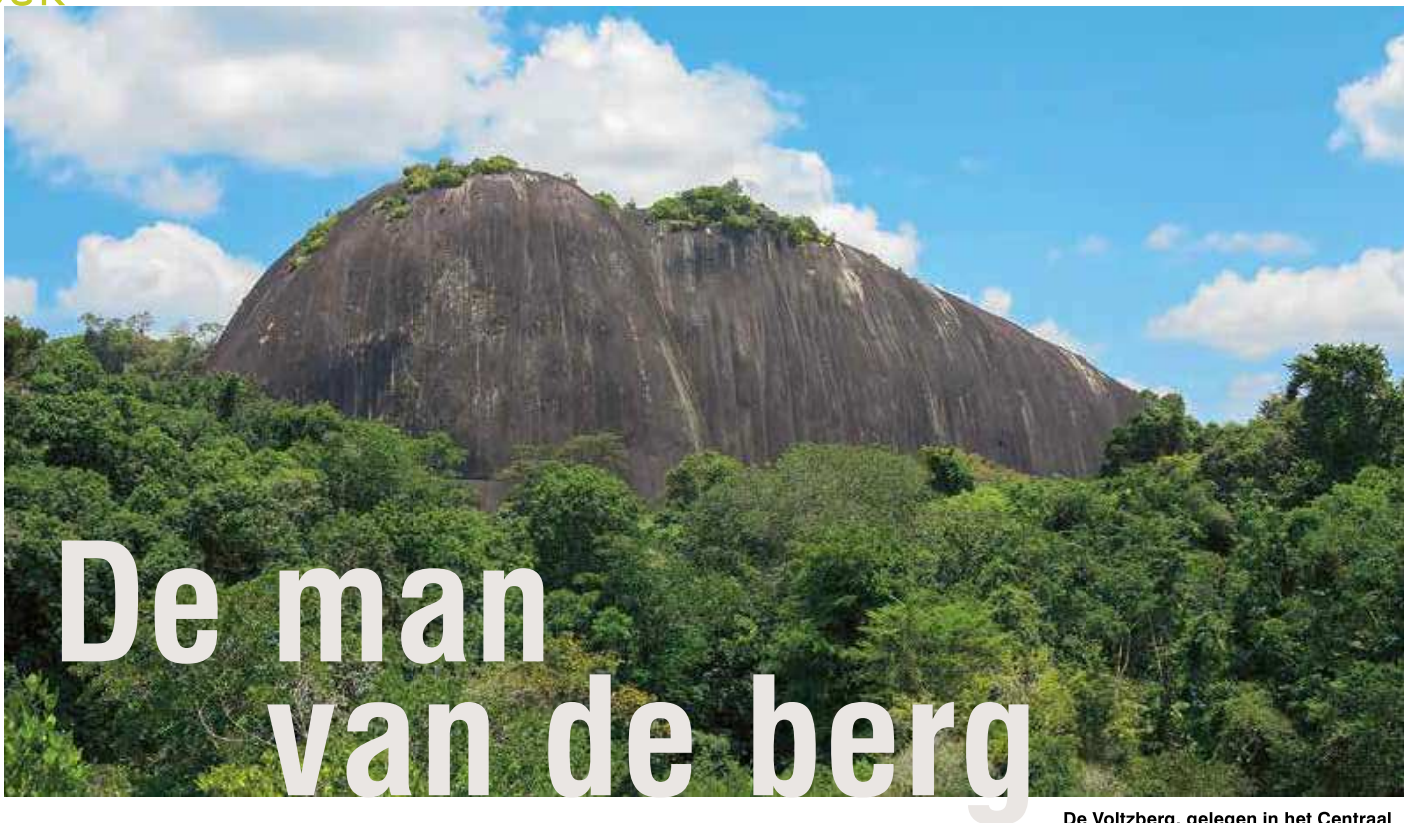

In 1852 stelde de Nederlandse regering een Duitse viermanscommissie in om de mogelijkheden te onderzoeken voor een Duitse volksplanting in Suriname. Dit was één van manieren die men zag om de kolonie te kunnen blijven exploiteren zonder slavernij, die steeds controversiëler aan het worden was en uiteindelijk in 1863 door Nederland zou worden afgeschaft. Eén van de commissieleden was de Hessische geoloog Friedrich Voltz, die in het voorjaar van 1853 naar Suriname afreisde en daar als allereerste geologisch onderzoek uitvoerde. Hij had met dit pionierswerk beroemd willen worden, maar stierf op 6 augustus 1855 in Paramaribo aan de gele koorts voor hij er uitgebreid over heeft kunnen publiceren. Nog geen 28 jaar oud is Voltz geworden. Van zijn Surinaamse werk resteert slechts zijn correspondentie, een collectie

geologische en botanische monsters, en natuurlijk de naam Voltzberg die postuum werd gegeven aan de welbekende Inselberg. In zijn nieuwste boek, *De man van de berg*, maakt Salomon Kroonenberg een prachtig eerbetoon aan deze bijna in vergetelheid geraakte natuurwetenschapper.

Het boek bestaat uit de combinatie van hertaalde Duitse brieffrapporten die Voltz in Suriname schreef en de correspondentie van anderen, ingeleid, verbonden en becommentarieerd door Kroonenberg, die dit natuurlijk als geen ander kan. 'De man van de berg' is een kameleon. Lees je het als geoloog, dan leer je in detail hoe een vakbroeder moest werken onder volstrekt andere omstandigheden dan de huidige. Ken je Suriname of de Surinaamse geologie, dan is het een (soms bevreemdend) feest der herkenning. Het bredere publiek, dat ik het boek ook nadruk-

kelijk aanbeveel, krijgt een persoonlijk, gedetailleerd, en tegelijkertijd intiem en onthutsend tijdsbeeld geserveerd, dat kleur en geur geeft aan wat in de geschiedenisboeken staat over Suriname, kolonialisme, het slavernijverleden en de negentiende eeuw in het algemeen. Al lezend realiseer je je om te beginnen hoe fragiel het leven destijds was: ziekte en dood lagen in het tropische Suriname constant op de loer. De belangrijke wetenschappelijke grondslagen voor de moderne geneeskunde zouden pas later die eeuw gelegd worden; de manier waarop Voltz schrijft over kwalijke moeras-uitwasemingen en nevelvormingen is nog regelrecht geworteld in de miasmatheorie. Een tweede indruk die je opdoet is er een van grootsheid.

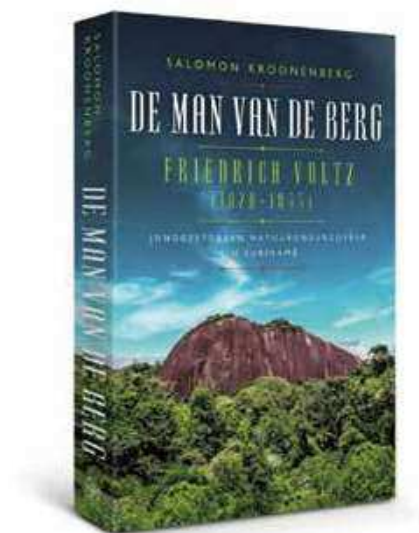
De Voltzberg, gelegen in het Centraal Suriname Natuurreservaat

Foto: Greg Pigalle / Flickr

Voltz betrad een al even indrukwekkend als onbekend gebied, gewapend met maar weinig van de wetenschappelijke kennis die we nu onontbeerlijk vinden

Voltz betrad een al even indrukwekkend als onbekend gebied, gewapend met maar weinig van de wetenschappelijke kennis die we nu onontbeerlijk vinden om zo'n expeditie te volbrengen. Hij wist niet wat hij kon verwachten. Alle waarnemingen en beschrijvingen, hoe basaal ook, waren nieuw en deden ertoe. Het telde voor Voltz op tot een overweldigende ervaring, waarvoor de moderne geoloog zo ongeveer naar Mars zou moeten reizen. Het maakt Voltz, en andere ontdekkingsreizigers van die tijd, eerst en vooral dapper; je kunt je niet onttrekken aan bewondering voor zijn gedrevenheid, nieuwsgierigheid en taaië veerkracht.

Kleingeestigheid / Een derde indruk, die vreemd contrasteert met die grootsheid en dapperheid, is er één van kneuterigheid en kleingeestigheid. Voltz behoorde in het negentiende-eeuwse Europa, en nog meer in Suriname, tot een kleine elite wier interacties kenmerken vertonen van een besloten dorpsgemeenschap. Voltz's eerste correspondentie over zijn Surinaamse avonturen bijvoorbeeld, was een privébrief aan een Duitse collegawetenschapper, die vervolgens zonder Voltz's medeweten gepubliceerd raakte in het *Neues Jahrbuch für Mineralogie, Geognosie, Geologie und Petrefaktenkunde*. Winand Staring (dé Staring) leest dit, wordt boos omdat bevindingen en resultaten van de commissie eerst naar Nederland zouden worden gestuurd, schrijft hierover aan de Minister van Koloniën, die op zijn beurt de Gouverneur van Suriname schrijft, die Voltz kapittelt, die op zijn beurt Staring schrijft: veel en vooral langdurend gedoe om iets dat neerkomt op een misverstand. Of dit: de commissie vertrekt de ochtend na een

De man van de berg – Friedrich Voltz (1828-1855), jonggestorven natuuronderzoeker in Suriname • Salomon Kroonenberg • 2020 • Walburg Pers, Zutphen • 319 pp • ISBN 9789462495029 • €24,99

ruzie op een plantage waar zij onderdak had genoten met stille trom, en laat bij wijze van vergoeding twee flessen wijn achter voor de plantagehouder. Deze is beledigd en stuurt een loopjongen met de geweigerde flessen en een boze brief achter de Duitsers aan. Voor zij hun aftocht vervolgen geven ze hem een beledigende brief mee terug, die uiteindelijk met een introductie op hoge poten terecht komt in het *Surinaamsch Weekblad*. Het zijn interacties die doen denken aan het getwitter van een zekere wereldleider, maar de traagheid van de negentiende-eeuwse communicatie geeft het een hilarische koddigheid.

Ongecensureerd en onversneden / Je krijgt zo wel een wat volatiele indruk van de man van de berg en degenen met wie hij van doen had. Afgezien van de jeugdige leeftijd van Voltz zelf, lijkt dat te wijten aan de moeilijke omstandigheden waaronder ze leefden en werkten. Kroonenberg concludeert dat de commissie

door conflicterende persoonlijkheden en ambities in feite disfunctioneel was; ze heeft haar opdracht dan ook niet weten te volbrengen. Wat je leest is dus geen gedistanteerde beschrijving van een geslaagde expeditie. Nee, Kroonenberg laat de betreffende negentiende-eeuwers hier zelf aan het woord terwijl ze met hun opdracht en elkaar worstelen, ongecensureerd en onversneden.

Wat mij daarbij nu meer dan anderhalve eeuw later vooral in het oog springt, en wat het boek hier en daar pijnlijk maakt om te lezen, is het diepgewortelde racisme, dat natuurlijk een conditio sine qua non was voor het slavernijsysteem. Voltz vond slavernij immoreel, maar maakte wel degelijk gebruik van hem ter beschikking gestelde dwangarbeiders. Hij noemt de vijftig zweepslagen die na een door hem beschreven incident werden toegediend een "welverdiende straf". Alleen mensen die hij gelijkwaardig acht beschrijft hij als persoon. Op alle anderen, die ook merendeels anoniem blijven, vrij of onvrij, werpt hij een vooral utilitaire blik; hier doet Voltz denken aan een veeboer die de verschillen tussen Lakenvelders en Blaarkoppen toelicht. In zijn afkeuring van slavernij was Voltz progressief, maar hij was ook een kind van zijn tijd, dat met zijn negentiende-eeuwse opvattingen over sociale verhoudingen op ons niet anders dan moreel ambigu kan overkomen. 'De man van de berg' vertelt eerlijk en indringend hoe het was. Je leert niet alleen veel over de negentiende-eeuwse wetenschapsbeoefening en de allereerste stappen van de aardwetenschappen in Suriname, maar ook waar de nog altijd problematische rassendiscriminatie in Nederland vandaan komt. Dat maakt dit boek belangrijk.

Michiel van der Meulen
TNO, Geologische Dienst Nederland